

АНОТАЦІЯ

Надьон В.П. Губристична мотивація як фактор саморегуляції поведінки у молодшому шкільному віці. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 053 – психологія. – Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2023.

У роботі представлено аналіз науково-теоретичних концепцій і підходів до вивчення проблеми губристичної мотивації у молодшому шкільному віці, визначено та описано її компоненти, психологічну типологію та зв'язок із саморегуляцією поведінки. Визначено наукову новизну та теоретичну значущість наукової праці, які полягають у тому, що:

Уперше:

- показано специфіку саморегуляції навчальної діяльності молодших школярів в залежності від їх типу губристичної мотивації та стратегій конкуренції;

- визначено особистісні властивості молодших школярів в залежності від типу губристичної мотивації;

- показано губристичну мотивацію та самооцінку соціального статусу як фактори розвитку саморегуляції поведінки молодших школярів;

розширено уявлення про:

- саморегуляцію поведінки учня початкової школи та ролі губристичної мотивації як психологічного новоутворення молодшого шкільного віку у її становленні;

- типологічні особливості губристичної мотивації у молодшому шкільному віці;

- самооцінку та рівень домагань особистості молодшого школяра у зв'язку із саморегуляцією навчальної діяльності та губристичною мотивацією;

дістали подальшого розвитку:

- засоби психодіагностики особистості молодших школярів;
- засоби психологічного супроводу саморегуляції поведінки та навчальної діяльності молодших школярів.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у створенні розвивальної програми із сприяння губристичної мотивації у саморегуляції навчальної діяльності молодших школярів; у стандартизації методики дослідження опитувальника конкуренції молодших школярів.

Основні положення роботи й отримані у дисертаційному дослідженні результати можуть бути використані у ході професійної підготовки та підвищення професійного рівня психологів при викладанні навчальних курсів «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Основи психологічного консультування», «Психодіагностика».

Теоретичне значення роботи полягає в обґрунтуванні типології губристичної мотивації у молодшому шкільному віці та ролі губристичних мотивів у саморегуляції навчальної діяльності учнів початкової школи.

У результаті теоретичного аналізу було визначено, що молодший шкільний вік є сенситивним для розвитку губристичної мотивації особистості, яка має враховуватись у характеристиці мотиваційної сфери учнів початкової школи. Було показано, що розвиток особистості та психічних процесів молодшого школяра на тлі розгортання навчальної діяльності як провідної, з одного боку, створює необхідні передумови для розвитку в дитини губристичної мотивації, а з іншого боку, актуалізація губристичних мотивів у навчальній, ігровій, дозвіллевій, спортивній та художній діяльності і спілкуванні з педагогом та однокласниками сприяє подальшому особистісному розвитку молодших школярів. Губристичну мотивацію у молодшому шкільному віці визначено як фактор становлення саморегуляції поведінки учнів початкової школи.

У дослідженні було створено психодіагностичний комплекс для вивчення губристичної мотивації у зв'язку із саморегуляцією поведінки

особистості молодшого шкільного віку, що містить низку проєктивних та напівпроєктивних методик, що дозволяють характеризувати особистісну сферу учня початкової школи. Представлений комплекс містить адаптований опитувальник для вивчення стратегій конкуренції молодших школярів, що дозволяє визначити рівень міжособистісної конкурентоспроможності (стратегію конкуренції, спрямованої на інших) і цільову конкурентоспроможність (внутрішню конкурентність, спрямовану на змагання із самим собою) у навчальній та ігровій діяльності.

В емпіричній частині дослідження було отримано типологічні профілі губристичної мотивації молодших школярів: помірне домінування прагнення до переваги, збалансовані губристичні мотиви, виражене домінування прагнення до переваги, низька губристична мотивація та виражене прагнення до досконалості. Показано, що типологічні профілі губристичної мотивації виступають як самостійні психологічні чинники становлення здатності до саморегуляції, утім за умови певних особистісних особливостей позитивний ефект губристичних мотивів підсилюється.

Виявлено, що помірне домінування прагнення до переваги позитивно позначається на показниках здатності до планування за умови високої прив'язаності до матері, завищеної самооцінки та внутрішньої конкурентності; на показниках моделювання – за умови завищеної самооцінки; програмування – мотивації досягнення результату; оцінювання результатів поведінки – високої самооцінки та внутрішньої конкурентності; гнучкості – мотивації визнання; планомірності діяльності – спрямованості на розваги та прояви товарищкості, завищеного рівня домагань.

Показано, що збалансовані губристичні мотиви позитивно позначаються на більшості показників саморегуляції – здатності до моделювання, програмування, оцінки результату, гнучкості та самостійності, а на рівні здатності до планування за умови високої особистісної домінантності, заниженого рівня домагань, мотивації визнання; здатності до моделювання – за умови високої домінантності, завищеної самооцінки,

мотивації вдачі та матеріального заохочення, мотивації успіху як покликання і почуття щастя; здатності до програмування – за умови самооцінки соціального статусу як учня, що долає перешкоди і мотивації визнання; здатності до оцінювання результатів поведінки – за умови особистісного домінування, завищеної самооцінки, заниженого рівня домагань, помірної конкурентності та мотивації визнання; самостійності – за умови високої адаптованості у школі; відповідальності – за умови оральної фіксації як особистісного симптомокомплексу, заниженого рівня домагань, помірної конкурентності, мотивації визнання та влади.

Виявлено, що виражене домінування прагнення до переваги позитивно позначається на показниках здатності до планування за умови самооцінки власного соціального статусу як учня, що досягає високих результатів та підтримує інших, завищених самооцінки та рівня домагань, помірної конкретності з іншими, низької інтеріоризованої мотивації успіху; здатності до моделювання – за умови дуже заниженої самооцінки, мотивації вдачі та матеріального заохочення; здатності до оцінювання результатів – за умови заниженого рівня домагань; гнучкості – за умови самооцінки соціального статусу як доброго друга; відповідальності – самооцінки соціального статусу себе як успішного учня та здатності до планування – самооцінки соціального статусу як товариського учня та низької інтеріоризованої мотивації успіху.

Показано, що низька губристична мотивація позитивно позначається на відповідальності та планомірності діяльності, а разом із прагненням бути добрим другом – на показниках здатності до планування, із особистісною домінантністю та самооцінкою соціального статусу як учня що долає перешкоди – на показниках гнучкості, із замкнутістю – на показниках самостійності.

Доведено, що виражене домінування прагнення до досконалості позитивно позначається на здатності до планування за умови прив'язаності до матері; здатності до програмування – за умови дуже завищеної самооцінки; гнучкості – за умови особистісного домінування; самостійності –

орієнтації на розваги; відповідальності – мотивації успіху як покликання та почуття щастя.

Розроблена у дослідженні програма психологічного супроводу розвитку губристичної мотивації як чинника саморегуляції молодших школярів передбачала роботу психолога з батьками та учителями та власне із молодшими школярами із сприяння розвитку губристичного досягнення досконалості, оптимізації рівня розвитку губристичного мотиву досягнення переваги та загального розвитку і підтримки рівня губристичної мотивації разом із розвивальними впливами на академічну саморегуляцію та саморегуляцію поведінки. Показано, що впровадження програми позитивно позначилось на показниках планування, моделювання, програмування, оцінки результату, гнучкості, самостійності та відповідальності у структурі саморегуляції навчальної діяльності учнів початкової школи.

Ключові слова: особистість, губристична мотивація, прагнення до переваги, прагнення до досконалості, саморегуляція, молодший шкільний вік, мотиви, академічна мотивація, мотиваційна сфера, соціальне прийняття, самоствавлення, самооцінка, рівень домагань, афіліативні потреби, агресія, тривога, лідерство, навчання, ігрова діяльність, міжособистісна взаємодія, соціальний статус, стратегії конкуренції, оптимізм, типологічні профілі, планомірність діяльності, самодетермінація, вербальна креативність, корекціо-розвивальна програма, розвиток особистості, психологічний супровід, психодіагностика, типологічні профілі.

SUMMARY

Nadyon V.P. Hubristic motivation as a factor of self-regulation of behavior in primary school age - Qualification scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation for the degree of a candidate of psychological sciences (doctor of philosophy) in specialty 053 - Psychological sciences. – H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, 2023.

The paper presents an analysis of scientific and theoretical concepts and approaches to the study of the problem of hubristic motivation in primary school age, identifies and describes its components, psychological typology and connection with self-regulation of behavior. The scientific novelty and theoretical significance of the scientific work are determined, which consist in the following:

For the first time:

- the specifics of junior schoolchildren's self-regulation of learning activities depending on their type of hubristic motivation and competition strategies are shown;

- the personal properties of junior pupils depending on the type of Hubristic motivation are determined;

- Hubristic motivation and self-assessment of social status as factors in the development of self-regulation of junior schoolchildren's behavior are shown;

the idea of:

- self-regulation of primary school pupils' behavior and the role of Hubristic motivation as a psychological formation of primary school age in its formation;

- typological features of humorous motivation in primary school age;

- self-esteem and the level of aspirations of a junior schoolchild in connection with self-regulation of learning activities and hubristic motivation;

was expanded;

were further developed:

- means of psychodiagnostics of junior schoolchildren's personality;

- means of psychological support for self-regulation of behavior and learning activities of junior schoolchildren.

The practical significance of the dissertation study is to create a developmental program to promote the hubristic motivation in the self-regulation of junior schoolchildren's learning activities; to standardize the methodology for studying the competition questionnaire for junior schoolchildren.

The main provisions of the work and the results obtained in the dissertation study can be used in the course of professional training and professional

development of psychologists in teaching the courses "General Psychology", "Age Psychology", "Fundamentals of Psychological Counseling", "Psychodiagnostics".

The theoretical significance of the work is to substantiate the typology of humorous motivation in primary school age and the role of humorous motives in the self-regulation of primary school students' learning activities.

As a result of the theoretical analysis, it was determined that primary school age is sensitive for the development of the personality's hubristic motivation, which should be taken into account in the characterization of the motivational sphere of primary school students. It has been shown that the development of the personality and mental processes of primary schoolchildren against the background of the deployment of educational activities as the leading one, on the one hand, creates the necessary prerequisites for the development of a child's Hubristic motivation, and on the other hand, the actualization of Hubristic motives in educational, play, leisure, sports and artistic activities and communication with the teacher and classmates contributes to the further personal development of primary schoolchildren. Hubristic motivation in primary school age is defined as a factor in the formation of self-regulation of primary school students' behavior.

The study has created a psychodiagnostic complex for studying the hubristic motivation in connection with the self-regulation of the behavior of primary school age, which contains a number of projective and semi-projective techniques that allow characterizing the personal sphere of primary school students. The presented complex contains an adapted questionnaire for studying the competition strategies of primary schoolchildren, which allows determining the level of interpersonal competitiveness (competition strategy aimed at others) and target competitiveness (internal competitiveness aimed at competing with oneself) in educational and play activities.

In the empirical part of the study, typological profiles of junior schoolchildren's Hubristic motivation were obtained: moderate dominance of the desire for superiority, balanced Hubristic motives, pronounced dominance of the desire for superiority, low Hubristic motivation and pronounced desire for

perfection. It is shown that the typological profiles of Hubristic motivation act as independent psychological factors in the formation of self-regulation, however, under the condition of certain personality characteristics, the positive effect of Hubristic motives is enhanced.

It was found that the moderate dominance of the desire for superiority has a positive effect on the indicators of planning ability in the presence of high attachment to the mother, high self-esteem and internal competitiveness; on the indicators of modeling - in the presence of high self-esteem; programming - motivation to achieve results; evaluation of behavioral results - high self-esteem and internal competitiveness; flexibility - recognition motivation; planned activity - focus on entertainment and sociability, high level of claims.

It has been shown that balanced Hubristic motives have a positive effect on most indicators of self-regulation - the ability to model, program, evaluate the result, flexibility and independence, and on the level of planning ability in the case of high personal dominance, low level of aspirations, recognition motivation; ability to model - in the case of high dominance, high self-esteem, motivation of luck and material rewards, motivation of success as a vocation and a sense of happiness; ability to program - in case of self-assessment of social status as a student who overcomes obstacles and recognition motivation; ability to evaluate behavioral results - in case of personal dominance, overestimation of self-esteem, low level of claims, moderate competitiveness and recognition motivation; independence - in case of high adaptability at school; responsibility - in case of oral fixation as a personal symptom complex, low level of claims, moderate competitiveness, recognition and power motivation.

It has been found that the pronounced dominance of the desire for superiority has a positive effect on the indicators of planning ability in the case of self-assessment of one's own social status as a student who achieves high results and supports others, overestimated self-esteem and level of aspirations, moderate specificity with others, low internalized motivation for success; ability to model - in the case of very low self-esteem, motivation of luck and material

encouragement; ability to evaluate results - with a low level of expectations; flexibility - with self-assessment of social status as a good friend; responsibility - with self-assessment of social status as a successful student; and planning ability - with self-assessment of social status as a sociable student and low internalized success motivation.

It has been shown that low Hubristic motivation has a positive effect on responsibility and regularity of activity, and together with the desire to be a good friend - on the indicators of planning ability, with personal dominance and self-esteem of social status as a student overcoming obstacles - on the indicators of flexibility, with isolation - on the indicators of independence.

It is proved that the pronounced dominance of the desire for perfection has a positive effect on the ability to plan, provided that the child is attached to the mother; the ability to program, provided that the self-esteem is very high; flexibility, provided that the child is personally dominant; independence, provided that the child is oriented towards entertainment; responsibility, provided that the child is motivated by success as a vocation and a sense of happiness.

The program of psychological support for the development of Hubristic motivation as a factor in the self-regulation of primary schoolchildren developed in the study involved the work of a psychologist with parents and teachers and with primary schoolchildren to promote the development of Hubristic achievement of excellence, optimize the level of development of the Hubristic motive for achieving superiority and the overall development and maintenance of the level of Hubristic motivation along with developmental influences on academic self-regulation and behavioral self-regulation. It has been shown that the implementation of the program had a positive impact on the indicators of planning, modeling, programming, result evaluation, flexibility, independence and responsibility in the structure of self-regulation of primary school students' learning activities.

Keywords: personality, hubristic motivation, striving for superiority, striving for perfection, self-regulation, primary school age, motives, academic

motivation, motivational sphere, social acceptance, self-attitude, self-esteem, level of claims, affiliation needs, aggression, anxiety, leadership, learning, game activity, interpersonal interaction, social status, competition strategies, optimism, typological profiles, regularity of activity, self-determination, verbal creativity, correctional and developmental program, personality development, psychological support, psychodiagnostics, typological profiles.